

Gyárfás Endre

Bakfark Budán

(Regényrészlet)

Bakfark Bálint, a komponista és lantművész ötszáz éve született Brassóban. Muzsikáját Szapolyai János, később János Zsigmond is élvezhette. Előbbitől nemesi címet, utóbbitól kis birtokot kapott. Báthori István erdélyi fejedelem azonban politikai hűtlenség gyanújával el akarta tőle venni a földet. A regény nem egyéb, mint az idős művész levele, melyben kéri Báthorit: hadd gazdálkodjék, hiszen akkor nem függ többé a nagyuraktól, nem kell magát szolgának éreznie és tudnia. A levélben végigtekint sikereiben és megálátásokban gazdag, kalandos életén.

Mi már csak akkor települtünk át Budára, miután az oszmán siserahad megvívta a Duna-parti erősséget, és kiűzte belőle a német zsoldosokat. Nemigen kellett őket úzni, hiszen fellázadtak parancsolójuk, Nádasdy Tamás várkapitány ellen, aki ily módon kényszerítette átadta a várat Szapolyai János királynak, és őt választotta urául az addigi Ferdinánd helyett.

Ez tehát az a bizonyos arany szemcse a szurokban, ez, hogy én, Bakfark Bálint, a brassai Hanns mester körmöseinek elszenvedője, utcakölykök kicsüfoltja, ott tanyázhatok a magyar királyok legpompásabb palotájában, ott muzsikálhatok a felséges úr közelében, és érezhetem magamon az eladdig csak hírből ismert főuraságok elégedett pillantását. Nádasdy Tamás uram, János király újdonsült híve meg is kérdezte, nem szegődnek-e hozzá, ha a Mindenható kifürkészhetetlen akaratából gazda nélkül maradnék. Efféle kérdésre nehéz válaszolni. Ha igent mondok, a két nagyúr között még szóba kerülhet a nevem, s a felség hűtlennek gyaníthat. Ha nemet mondok, becsapok egy ajtót, amely végveszélyben utat engedne. Habogtam tehát, hogy mindenütt jól érzem magam, ha úgy muzsikálhatok, hogy elnyerjem a hatalmasok tetszését.

Nevelőanyám mesélt néha tündérr királyok palotáiról, el is képzeltem egyiket-másikat, ám képzeletem a tyúk röpte volt, a valóság pedig a sólyomé. Érkezésem után az első hetekben úgy kószáltam Budavár falai és ablakai, loggiái és boltívei alatt, hogy kapkodnom kellett fejemet: hol itt láttam meg valami ámulatra méltó bronzalakot – királyt, oroszánt, lovas vitézt, szentet –, hol ott kápráztatott el egy szökőkút, márványmedence, kovácsoltvas korlát, hímzett falikárpit.

A Szent Zsigmond piacán még otthonosan ödönghettem, a kofák, küldöncök, koldusok nemigen ütöttek el a brassaiaktól vagy a váradiaktól. A Száraz-árkon átvezető felvonóhid mellett kőpadokon üldögéltek a jövevények, a búcsúzást halogatni s a bebocsáttatást siettetni akarók, no meg az ötvösök, a nyergesek, a szabók, a csizmadiák, a patikáriusok suttyó legénykéi, akik arra

vártak, hogy a kapuból kikiáltson egy udvaronc, és hozasson valamit mesterüktől a bentieknek. A két kópad, vagy ahogy tréfásan nevezték, a „szakállszárító” lustálkodói csak akkor rebbentek szét, amikor a súlyos láncok félelmetesen csörömpölve behúzódtak a kaputorony nyílásaiba és fölemelték a hidat. Nem is a zajtól menekültek – vagyis hogy menekültünk –, hanem a hídról aláhulló lótrágya, szemét, sárgöröngy alól.

Az ágyúcsövek minket nem riasztottak, inkább megnyugtattak: ha Ferdinánd serege újfent próbálkoznék, még a Szárazárokig se jusson el, s a Zsigmond építtette Friss palota és beljebb Mátyás kastélya sértetlen maradjon az idők végezetéig.

Az idők végezte...

Papok szájára való ez a frázis.

Az udvarokon jövő-menő, sürgő-forgó férfiakat látva énbennem is fölmerült a kérdés, ami János királyt a leginkább nyugtalaníthatta: meddig? És ha „addig”, akkor utána merre? Bele-beleütököztem ugyanis török szpáhikba és német vagy cseh zsoldosokba. Mi lesz, ha megszapornak itt a turbánosok? Mi lesz, ha megszapornak itt a vassisakosok? Elvégre a zsoldosok korábban a Ferdinánd által bitorolt Buda várát védték, és csupán a túlerőtől ijedezve álltak át Szapolyaihoz.

A váradi kompániából négyen voltunk muzsikusok. Az özvegy Mária királyné magával vitte napnyugatra a budaiak legjobbjait. A megmaradtakat urunk a boldogtalan Lajos királytól örökölte. A két társaság persze vetélkedett, de mindenki mindenkivel, és egy-két hét alatt kialakultak a párok vagy három-négy fős csoportok, melyek különbnek tartották magukat másoknál. Hiányzott a tekintély, akit követhetnénk.

Nekem nem is ez a hiány fáj a legjobban. Csalódott voltam, amiért nem találkozhattam a Jagello-udvar hírességeivel, akiktől korábban tanítatást reméltem. Thomas Stoltzer, a kórus vezetője, gyönyörű kompozíciók poétája a mohácsi csata előtt néhány hónappal csónakon akart átkelni a budai partról a pestire, amikor egy szélroham vagy a révész ügyetlensége folytán a Dunába esett. Holttestét sohasem vetette ki a folyó. Lajos király két éneklő káplánja, Nagy Máté és Gyöngyösi Tamás ottveszett Mohácsnál a harcmezőn. Miért van szükség énekesekre, ahol ágyú dörrenése, kardok csattogása, csatamének nyerítése, janicsárok „Allah”- s a mi vitézeink „Krisztus!”-kiáltása kelti a minden más hangot elnyomó diszsharmóniát?

Adrien Willaert, akinek szerzeményeit úgy játszottam, hogy közben kívántam, bárcsak az enyéim lennének, Velencébe költözött.

Nagyságod jobban tudja nálam, nem is azért mondom, hogy kioktassam, hanem hogy véssé örököseinek emlékezetébe: a muzsikáláshoz csendesség kell.

A budai királyi udvar szüntelen lármájában én még őriztem magamban a csendet, magyarul szólva magányos voltam. A szolgálatkész szolgálólányok kurta ideig csupán a véretem tudták megszólaltatni, locsogásuk és sikongatásuk nem rezonált bennem. Barátokat akartam, szívem szerint egyetlen barátot, akihez mint alaphanghoz hangolhatom magam.

Hamar megtapasztaltam, hogy az udvari emberek között nem érdemes barátot keresnem. Gyanakodtam arra, aki erőltetetten igyekezett magát megkedveltetni. Reméli, hogy mivel gyakrabban kerülök a király közelébe, majd szó-

lok az érdekében. Aki viszont közömbös vagy pökhendi velem, ahhoz mi végett dörgölőzzem?

Szabad óráimban a polgár városban kóboroltam. Különösképp vonzódtam azokhoz a házakhoz, amelyeken ács munkát végeztek. Egy ízben mintha nevelőapámat láttam volna a szelemen mögött, már-már kiáltottam, amikor az ács felém fordult. Ráncos arca, bozontos szemöldöke, ősz üstöke valóban hasonlított az övére.

Megpróbáltam néha szóba elegyedni a velem egyívású céhlegényekkel. Örültem, hogy németül is beszélhetek, hiszen a palotákban magyar szó járta. Öltözékem azonban arra készítette az iparosembereket, hogy távolságot tartsanak. Hiába hivatkoztam a családomra, én már más voltam, fáról lemetszett ág, mely ugyanúgy zöldell még egy darabig, mint a lomb, de vissza nem csapolható.

Cifrább, láthatólag drágább ruháim-cipőim, hittem, irigységet gerjesztenek a meszes, kormos, fűrészporsos göncöket viselő, nemegyszer félmeztelen suhancokban. Tévedtem.

Még az inasgyerek is megvetően mért végig, mert kevésbé érezte magát szolgának, mint én, holott nyomorult kis élete minden percét megszabta a mester; de még bármelyik idősebb legény is, csúfolták, éhezették, verték, durva tréfákat űztek vele, és csak a reménység éltette, hogy nyolc-tíz esztendő múlva ő is mesterré lesz, a keze alá rendelték parancsolója.

Nem csupán barátot nélkülöztem az idő tájt, hanem tanítót is. Mátyás király pazar bibliotékájának őre megengedte, hogy a már említett jeles muzsikusok tabulatúráit böngészhessem. Találtam is lantjátékra való dalokat, szépeket, csodálatra méltókat, de jó lett volna látnom a mozdulatot, mellyel az ujjbegy a húrt érinti, s a tekintetet, mely elborul vagy földerül az első futamok hallatán.

Ismét megesett az a fura és, tudom, szégyenletes dolog, hogy ami az országnak kárára vált, az nekem a jövőmet jobbította meg.

Egy napon megjelent János királyunk mellett egy idős, ősz szakállú, sötét szemű férfiú. Azonnal túlon túl nagy tisztelettel, sőt hódolattal vették körül. Még őfelsége is!

Lodovico Grittiről nagyságod sokat hallhatott és olvashatott, de hálát adhat Istennek, hogy ez a talján – vagy talján-görög –, a velencei dózse fattya, az apjára ütő, minden hájjal megkent lator már nem avatkozhatik Erdély kormányzásába. János király, tudjuk – hálából-e vagy számításból? – kormányzóvá nevezte ki. Hálából talán azért, mert ügyesen forgolódott a Portán, ily módon nyerve el Szolimán szultán és Ibrahim nagyvezér támogatását, aminek híján nem költözhattünk volna Mátyás Budájába. Ha Gritti nem halmozza el témérdek arannyal, ezüsttel, ékkővel az oszmán tirannusokat, királyunk követe, Lasky Jeromos úr nem tud velük szót érteni. Ami pedig a számítást illeti, János valóban *számításokat* remélt a csavaros eszű fattyútól. Úgy gondolta, hogy aki a maga hajóját kincses szigetekre képes kormányozni, az a királyságét is kivetheti az örvénylő vizekből.

Kiürült a kincstár, mi is éreztük erszényünk könnyebbedésén. Ritkábban hívtak, hogy muzsikáljunk. Előfordult, hogy már az étkemért sem tudtam fizetni, és egy jókora libacombhoz csak úgy juthattam, hogy bizonyítanom kellett a csúfocska szakácsné kívánatosságát.

Gritti az egyik kegyvesztett, mert Ferdinándhoz pártolt főúr palotájába költözött – megvette-e vagy csak úgy kapta? –, és hozzálátott a töltögetéshez. Elsőknek bizonyos székeket töltött meg rokoni fenekekkel. Az egri püspök székebe saját fiacskáját, a malacképű, nyegle Antoniót ültette.

Gritti felbukkanása az udvarban olyan volt, mint amikor hosszú pákával felkavarják a mocsolyás tavat. Ugrándoznak a békák, vonaglanak a piócák, tekernek a siklók. Az új kormányzó mint a legfőbb királyi tanácsadó naponta állt elő újabb és újabb ígéretekkel. Palotákat fog építtetni, aranyozott bronzlemezekkel boríttatja a tetőket, kutakat fúrat és foglaltat márványba... ígéreteiért ígéretekkel kapott mindazoktól, akik magas posztokra ácsingóztak. Nem is a magasság volt a fontos, hanem a bőség.

Az új kormányzó kíséretében nem akadtak léhűtők. Gritti nem adott kegyeret haszontalan embereknek. Hozott magával számvevőket, akik a pénz bejövételére és kimenetelére ügyeltek, ötvösöket, aranyműveseket, akik régebbi ékszerből újat csináltak, törvénytudókat, akik a törvényeket így is, úgy is magyarázták.

De engemet miféle szerencsével lepett meg az országra balszerencsét hozó velencei?

Kíséretének tagja volt, hála a Mindenhatónak, a szintén velencei Tonino Bianchi, a lantjáték magisztere. Korábban jött el a lagúnák városából, mint ahogy Willaert odaérkezett. Idős ember volt, csaknem egykorú Grittivel, és amint megtudtam, már a Portán, Konstatinápolyban is mulattatta dúsgazdag gazdáját.

Tudását a király és a kormányzó előtt mutatta be, és mi, udvari muzsikusok is jelen lehettünk. Ahogy elhangzottak az utolsó akkordok, én már eldöntöttem, hogy megkérem, tanítson, foglalkozzék velem. Meghallgatta játékomat, azután átölelt, miközben bőbeszédűen magyarázott valamit. Akkoriban még alig-alig tudtam olaszul, de azért megértettem, hogy azontúl háromnaponta egy órát áldoz a pallérozásomra. Így is lett. A nyelvre, amelyet talján udvaroncoktól ambiciózusan tanulgattam, valójában nemigen volt szükség. A magiszter meg én, ahogy mondani szokták, szavak nélkül is értettük egymást.

Nagyságod fülét, tudom én jól, rosszakaróim gonoszkodó megjegyzésekkel ostromolják János Zsigmond úr halála óta, és azt is tudom, hogy hálátlan öcsém, Bakfark Mihály ivócimborái ezek az ostromlók. Vádolnak, hogy gőgös vagyok, fennhéjázó, arrogáns, és hogy tanácsot senki fiától el nem fogadok, bírálóimra pedig bottal támadok. Szemenszedett hazugság. Aljas rágalom. Egyetlenegyszer fordult elő, hogy elnászpángoltam egy kóbor jokulátort, de nem azért, amiért mondják, hogy fitymálta játékomat, hanem mert el akarta lopni a lantom. Ha budai olasz mesterem még élne – százéves lenne –, tanúsíthatná, hogy a lehető legnagyobb alázattal követtem útmutatását, és tévedései sem csiholták bennem a gőg szikráit. A brassai Hanns mestertől eltérőleg ő nem ütött meg, ha hibáztam, csak a fejét ingatta. Igaz, már felnőttem voltam, ráadásul az, hogy János király lantosa vagyok, új tanítómban valamiféle megbecsülést keltett irántam.

Magiszterem azután is a palotában maradt, hogy Lodovico Grittivel leszámoltak azok, akikkel ő akart leszámolni. Az Ártándy testvérekkel még elbírt – megölette őket –, utánuk a Mohácsnál megedződött váradi püspök is áldozta

tul esett orgyilkosainak. Az erdélyi vajda, Maylád István uram végül is kimondta rá a halálos ítéletet, amelyet a kiszemelt emberek végre is hajtottak. János király megkönnyebbült – siettette-e vajon a megkönnyebbülést? –, de azért fekete vásznakkal borítottatta a Gritti-palotát. Három hétig kellett hallgatniuk lantjainknak s a hárfáknak, fuvoláknak, trombitáknak, virgináloknak, fanfárnak, doboknak, réztányérokknak.

A kurta és mímelt gyász pauzája után persze olyan vigalom támadt, hogy alig győztük pengetni, húzni, fújni, csattogni, dobolni a talpalávalót.

Egyre gyakrabban beszélgettem egy öreg énekmesterrel, bizonyos Vitolddal, a lengyellel, aki már jó három évtizede élt Buda várában. Jagelló Zsigmond herceggel jött Ulászló királyunk udvarába, és maradt azután is, hogy a trónörökösből a lengyelek királya lett. Nagyságodék már „öreg Zsigmond” néven emlegetik, tudják, hogy bölcs volt és igen művelt. A fiatal „Öreg” Zsigmond a tanulóéveit töltötte Mátyás budai és visegrádi palotáiban. A legkitűnőbb muzsikusokkal vétette magát körül, rajongott a mulatságokért, de nem a csepűrágók, a bukfcencvetők, a medvetáncoltatók tudták igazán felvidítani, hanem a szép leányok és daliás legények méltóságteljes táncai, a míves pantomimok, a meghitt muzsikálások, melyekben mint ügyes lantjátékos maga is részt vállalt.

Hogy Vitold miért nem tért vele vissza Krakkóba, nem sikerült kiderítenem. Az énekmester hibátlanul beszélt magyarul, és győzködött, hogy tanuljam meg a lengyel nyelvet. Azzal érvelt, hogy János királyunk, ha költözésre kényszerül – ő ugyan futásnak mondta –, nem találhat menedéket másutt, csak a Visztula partján. Beszélgettem hát vele és földijeivel, és ha a szavak talán nem is a helyes alakjukban ragadtak meg elmémbe, tónusukat, melódiájukat, ritmusukat fülem lassacskán megszokta és élvezte.

Vitold a római hiten volt. Megpróbáltam nekiszégezni a reformáták néhány érvét. Megharagudott, és csak úgy tudtam visszanyerni jóindulatát, hogy néha elkísértem a Szent Zsigmond-templomba, ahol ő vezette a kórust. A királyi kápolnába nem mehettünk imádkozni, sem ő, sem én. Ő sajnálta, én nem. Azt viszont már kezdtem bánni, hogy elfoglaltságom meggátolt a Szent Zsigmond sűrűbb látogatásában. A város legkiválóbb kórusába Vitold figyelmesen válogatta és gondosan nevelte az énekeseket. A koldusgyerekeket is megénekellette, s ebben a halászatban, ahogy ő nevezte, nemegyszer fogott ki aranyhalat.

Engem valósággal bűvöletbe ejtett a gregorián ének, melyet nem zavart, mivel nem hatolt át a tölgyfakapun, a vásártér állandó zszibongása. A gyermek- és férfihangok szöttese beborította belül a templom festett falait, színes ablakait, kriptafedelekkal kirakott padlóját. Ez a „szöttes” elfordította figyelmemet mindarról, amit szemem az Isten házában látott. Olyannyira, hogy ha a templomon kívül megkérdezi valaki, milyen képek és faragványok vannak odabent, én csak hebegek-habogok. A szentbeszédek velejét sem fogtam fel, mert miközben a pap prédikált, én az előbb hallott kórusdal melódiáját memorizáltam, variálva rajta egyet-mást.

Olyankor imádkoztam csak templomban, amikor – többnyire váratlanul és eléggé ritkán – torkon ragadott a félelem. Attól féltem a legkevésbé, hogy meghalok. Az rémisztett inkább, hogy megsüketülök vagy hogy ujjaim megbénulnak. S mivel láttam én leprásokat, hóhértól félholtra gyötörteket, csatából nyomorultul hazatérőket, nemcsak képzeletem okolhattam e lidérces álmokért.

Ez volt az én főbenjáró – nem bűnöm, hanem aggodalmam. Kevésbé, de azért meglehetősen nyomasztott az érzés, hogy Gondviselő Atyám már nem sokáig engedi nekem látni Budavár pompáját, a pazar palotákat, hőseink bronz és kő képmásait, a csorgókat és a szökőkutakat, Mátyás domboldali kertjeit, a szakácsok, kukták, vincellérek, étékfogók táncnak is beillő nyüzsgését, a koncra lesők sürgését, a jóllakottak tunyulását, a cifra ornátusokat, a szürke csuhákat és legfőképpen a budai leányokat, asszonyokat, ajánlkozókat és megközelíthetetleneket, adakozókat és fukarkodókat, kedveseket és kedvetleneket, kedvezőket és elkedvetlenítőket.

Egy őszi napon komppal keltem át a Dunán, mondták, Pesten olcsóbban vásárolhatok magamnak ruhát. Már indultam vissza, amikor a partról, halászkok, révészek, hajósok bárkái mellől átnéztem a királyi városra, azaz hogy a semmire. A Nagy Semmire. A hosszúkás kis hegyet házastul, tornyostul, bástyástul akkorra már elnyelte a köd.

Eltűnt Buda, s bár tudtam, hogy ott van, azt is tudtam, hogy hamarosan – hónapok múlva? évek múlva? – nem lesz ott.

MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel: (36-1) 224-8100 Fax: (36-1) 375-1886

E-mail: mka@mail.datanet.hu Honlap: www.mka.hu

A Magyar Kultúra Alapítvány székháza a Budai Vár szívében, a Mátyás-templom szomszédságában található. Az Alapítvány rendezvényeket szervez a magyar–magyar párbeszéd érdekében.

Alapítványi feladataink pénzügyi forrását vállalkozói munkával termeljük meg. Különböző méretű terméink kongresszusok, konferenciák, fogadások, hangversenyek, előadóestek, bemutatók méltó helyszínei. Az épület díszes aulájában képzőművészeti és üzleti, szakmai kiállításokat rendezünk.

A kétszintes, tizenhat szobás, Hotel Kulturinnovban a szobákhoz zuhanyzó, telefon, minibár tartozik; vendégeinket svédasztalos reggeli várja. Ha velünk dolgozik, a magyar–magyar kapcsolatokat is támogatja!

Májusi közönségrendezvényeinkből

Május 7. 19 óra: Musical Vár 2. Fellépők: Bíró Eszter, Csengeri Attila, Serbán Attila. Jegyek kaphatók a helyszínen, 2.500,- Forintos áron.

Május 12-27.: Kárpát-medencei gyermekrajz kiállítás
Május 26-28. 11-17 óra: XIII. Budavári Mosoly napok keretében kézműves játszóház

Május 26. 14 óra: Hetényi János: Sarolta és Adalbert – történelmi színmű egy felvonásban

Május 26. 18 óra: „A Könyv Ünnepe”: A Regun Press Kiadó könyveinek bemutatója

Május 27. 11 óra: XIII. Budavári Mosoly napok: „Felvidék bemutatkozik!” népzenei műsor

Május 27. 18 óra: „A Könyv Ünnepe”: Tüzes Bálint „Életfaárnyék” c. könyvének bemutatója

Mindenkit szeretettel várunk!

Prágai Tamás

Halálmentes nap

1

Budapest bölcs vezetői elhatározták, hogy végre halálmentes napot tartanak. Huszonnégy órára fölfüggesztik az összes halált okozó vagy emberi életet veszélyeztető tevékenységet. Nem surranhatnak fényezett, metálós Harley Davidsonok az Andrásy úton, nem düböröghetnek hosszú platós teherautók rosszul rögzített, hátul messze kilógó, figyelmeztető jelzéssel el nem látott betonvasakkal a közigazgatási határon belül: a várost az „emnullás” körgyűrűn keresztül sürgősen el kell hagyniuk. A mentőszolgálatot megkétszerezik, a Nyugati tér közelében megerősített járőrszolgálat és terroristaellenőrzés lesz; megzabolázzák a Blaha Lujza tér és a környező, sötét mellékutcák macskaléptű vadócait; lebontatják a Moszkva tér felett imbolygó kötélدارut, és végre életveszélyes házi villanyhálózata felújítására kötelezik az Ó utcában lakó özvegy Dengeleghinét. Autóbuszok helyett ökörfogatok induljanak az Andrásy úton a Ferenciek tere és a Kígyó utca felé, határozottat el, és az emberek azon közlekedjenek. Fogatok fuvarozzanak göcsösre száradt ölfát a pesti polgárok pincéibe és udvaraiba, mint egykor – abból nem lehet baj –, s mert szürke ősz jön, fűteni úgyis kell majd, hasogatni a gyújtósnakvalót s rárakni, „lezárás előtt”, éjjelre a vastagabbját. Caplassanak az üres telkek közt, amelyeken ne emelkedjen még a híres villasor, sem a Körönd, de talán még az Opera sem; hajtsák

barmaikat a belváros felé, ahol ilyenkor forralt bort kaphatni, ha a gazdasszony vagy a házmester elégedett a fával, elég vaskosnak és súlyosnak találja a Mátrában vagy a Börzsönyben kidöntött rönköt. Köpjenek hegyeset a tót ácsok felé, akik a saras úton csaknem keresztülfektetik ácsolataikat és pallóikat, hogy kerülgetni kelljen; ám az egyik szekeres az evangélikusok templomához érve emelje meg csöndben a kalapját az Angol királyné felé, hátha épp akkor pillant ki keskeny ablakán „a haza bölcse”, akit ez a pokróctermészetű áruszállító rajongva tisztel; és éppen ezért ne köpjön az evangélikusok szökőkútjának vizébe. Kezdje inkább überolni egy földijét, hogy az idő teljen. Soroljanak felváltva szavakat, melyek az ökrök szarvállását írják le, mondogassák, hogyan nevezik ezt vagy azt a szürkét, melyik győzi tovább (mindketten a Hortobágyról valók, ősi pásztorcsaládok leszármazottai); ám a Kígyó utcához érve unják el háromszáztizenhétnél, és attól fogva szóltanul hajtsanak a Molnár utcán a vásárcsarnok felé. Kerüljék azt a randalírozó társaságot, amelynek tagjai kora délután becsicsentettek a Csigában, s mert nem hallottak a rendeletről, máris fennék a fogukat a rác kereskedőkkel való szolid vitára; mert ezek meg a Nagyvásárcsarnok előtt raknák ki bárkáikból portékáikat, s a föld alatt hordanák a csarnokba az e célra kiépített alagúton, mint egykor... S akiket aznap is bizonyára „helyre kellene majd tenni”, hogy „illemet tanuljanak”...

Mert talán az idő is a halállal együtt bujdosna egész nap. Erősen rájuk parancsolhattak, nem mernek nyilvánvalóan mutatkozni. Szokatlanul csendes lenne a város, csendes és talán sarasabb a kelleténél – de hiába volna a városcopyák igyekezete, az épületek nem süllyednének el a múlt posványos és televényes mélyén. (A háború utáni bombázás foghíjait betöltő vasbeton sem válna köddé.) Nem változna semmi azon túl, hogy többen két beesett arcú embert látnának kétségbeesetten inni az Üllői úton a Paracelsusban, aztán a városban, több helyen, este; de kit érdekelne Budapesten két beesett arcú ember? Talán a forgalom se gyérülne meg a körutakon és a Rákóczi úton, ideges sofőrök szorongatnák a volánt, taposnák hol a gázt, hol a féket a megszokott csúcsforgalomban; ám túlkölni talán senki se merne...

2

Napsárga tavaszikabátot viselő fiatalember közeledik az Üllői úton felhajtott gallérral, fején norvég mintás sapka – a felöltőt szoroson összevonja magán, szemlátomást vacog. Éjjel fagyott már, s még kora délelőtt is kemény nyolc fokok vannak, este megint „lúdbőrzik a tócsák pofája”, ahogy a külső Üllői út környékén mondják. A Klinikák irányából a Paracelsus felé tart, hosszúkás állat vállai közé bökki. Amint a pincehelyiséghez ér, nagy dübögéssel ereszkedik alá a vasdobogón, és – kicsúszhatott kezéből az alukilincs – éles csattanással vágja ki a pinceajtót. A rosszul beillesztett ajtóüvegtáblák megremegnek.

– Anyyira sürgős? – morog a pult mögül a megereszkedett arcú ném-

ber. A pultra hajol, nem néz fel, talán nem is felháborodás, hanem „vak megszokás” mondatja vele ezt a mondatot. A kezében levő háromdecis borospoharat a dörzskéfére húzza. – Bocsánat – imbolyog a helyiség mélye felé a fagyoskodó vendég.

– Túlélte? – kérdezi valaki.

Kell egy kis idő, amíg a felsőtéthez hozzászokik a szeme. Hunyorog, de azért kezet fog az illetővel; a keze feltűnően hideg. – Túlélte a kiskrapek?

Bólint. A karját apránként húzza ki a kabátból, mint egy szabadulóművész. Óvatlan mozdulattal csaknem leveri az asztalon álló három decist. Megilletődött hangon válaszol:

– Tudod, Csóti... úgy érzem, meg rázkódtatáson estem át.

Ecseteli, milyen a hideg folyosón várakozni a műtő előtt; hogyan festett „a legnagyobb kislfi”, amint zöld lepedővel letakarva a műtőbe tolták. „Olyan volt, mint egy barokk festő tanulmányképe.” Kifejti, mi volt „a legszörnyűbb”: az, hogy „nem nézett... egyáltalán nem nézett se az anyjára, se rám... teljesen szétszórt volt a tekintete”; és hogy mi volt vicces: az, hogy a gyerek félig önkívületben és öntudatlanul, vigyorogva azt mondogatta amint az altatásból fölébredt: „...ez egy kis semmi... ez egy kis semmi.” Kitér a várófolosó mérnökien hideg világítására és arra, hogyan csinálják a műtétet manapság: altatással; végül elmondja, milyen érzés volt, amikor „jó huszonöt perc múlva végre kitolták”.

Csóti, nem tudni, miért, felhúzza magát ezen a történeten. „A kis krapeknak van igaza! – dühöng, és rendel egy kólát. – Az a baj, hogy mindenki retteg a haláltól... ezért vagytok olyanok, mint a birkák... ezért meg-alázó ebben az országban élni...!” Ő nem kíváncsi most Csóti véleményére.

Legyint, belekortyol a fröccsbe, finctorog. („Ugye mondtam, hogy ne bort rendelj.”) „Nem baj” – legyint, ennél sokkal több is érte már aznap; az emlékeivel szeretne foglalkozni, csakis az emlékeivel; de még előtte áll egy beszélgetés Csóttival, és arra gondol, hogy valahogy még azt is túl kell élni.

Nem emlékszik, mikor tűnik fel az a két, *feltűnően szürke* férfi a szomszéd asztalnál – de egyszerre veszik észre őket, ő és Csóti. Mintha kimondottan őket figyelnék. Hogyan materializálódhattak? „Micsoda pipaszár lábak!” – hüledezik Pesti, aki utóbb esküdni mert volna rá, hogy amikor ő érkezett, még nem voltak a helyiségben. Csóti viszont állítja majd, hogy egész délután vodkás traubít ittak. Mi tehát az igazság? Nem tudták összerakni később. Beesett arcú és egészében nyomozó külsejű a szürke kabátos; *kimondottan* nyomozó külsejű. A másik viszont a kelletténél kisebb, Esterházy-kockás zakóban úgy fest, mint egy vándorcirkusz vékony csontú direktora. Mire észbe kapnak, ott vannak a nyakukon, az asztaluknál:

– Jól hallok? A halált emlegetted? – nyomul asztalukhoz ferde mosollyal a kockás zakós. – Hadd mutakozzam be!... Érdekel a véleményed... (Nem mutatkozik be.)

– Ne zavard őket, baráti beszélgetésben vannak... khe.. khe... – telepszik hozzájuk fontoskodva azonnal másik is, a szürke kabátos, és Pesti arcába mered. – De hát ez érthető... hiszen annyi minden történt ma... előzmények... *leginkább* előzmények... nemdebar, kedves Kornél?

„Itt valami búzlik – kezd gyanakodni Pesti. – Milyen előzményekre gondol? Biztos hallgatózott.” Honnan tudna különben nyomasztó élményéről a rossz arcú idegen? Ám ebben a pillanatban olyasmi történik,

amire később nem szívesen gondol vissza. Semmi különös, csak... valahogy mégis... Egyszerre szétoszlik a figyelme; a külvilág elenyészik. A műtetre gondol, amely még mindig nyomasztja. Felidézi a részleteit, mintha *magát a műtétet is látta volna* (holott a műtőben természetesen nem lehetett bent). Nehéz megmagyarázni a jelenséget... hogy mitől is lett egyszerre *annyira elmélyült*. Átnéz a két jövevényen, akik már a poharukat is az asztalukhoz hozták, mintha az lenne a legtermészetesebb, mások asztalához telepedni... De nem látja őket egészen addig, amíg újra el nem jut addig a pillanatig, hogy „amikor a műtőből kitolták”. Akkor egyszerre felréved. És akkor megint szöveget üt a fejében valami, még élesebben, még kellemetlenebbül hasít belé egy kérdés, mint egy orvosi műszer. „Honnan tudja a nevem?” Ez szinte felfoghatatlan, még nehezebb megmagyarázni. Ha hallgatózott is a két rossz arcú, még ez sem elegendő magyarázat! Csóti egyszer sem mondta ki a nevét, emlékezik világosan Pesti. A kérdést így a pepita zakósnak teszi fel, és próbál határozottan a szemébe nézni. „Örvénylő a tekintete” – állapítja meg. („Mindkét szeme zöld volt.” „Dehogy – cáfolja később Csóti –, az egyik barna, a másik foltokban kékes”). Nem lehet érteni az idegen makogását, szavait lapos és száraz köhögés nyeli el.

„Ugratnak” – véli Kornél.

Csóti viszont arra gondol: „Vigyázat! Megfigyelnek!”

Ennek is lehet szerényebb realitása. A sajtó, a média tele mindenféle kínos „lehallgatási ügy”-gyel; ha olvasnak vagy hallgatnak efféle „orgániumok”-at, tudják. De mért pont ők ketten lennének roppant költséges és körülményes „személyi követés” célpontjai? Pusztán mert „értelmisé-

giek"? Azok az idők elmúltak. Ilyen és hasonló gondolatok nyomasztják Csótit a két idegen közelében. Mint-ha a levegő is lehűlt volna a híres orvos-misztikusról elnevezett pincében; talán az ajtó maradt nyitva, talán a fűtést csavarták le. Kimondottan gyanakvóvá válik a két bölcsész, kiváltképp Csóti.

Bökdösní kezdí barátját az asztal alatt: „Vigyázz, hogy mit mondasz ezek előtt!”

Pesti nem érti el. – Milyen előzményekre... khm... gondolsz? – kérdezi, és belekortyol a borba. – Erről a barátomat kellene megkérdezni, hehehehehe! – nyérit fel a kellemetlen arcú pepita zakós, és hátba vágja a köhécseľő ballonkabátot. (Mind a ketten krákognak.) – Ennek olyan az emlékezete... a „memóóóriája” – nyújtja el különös módon a kifejezést... (Sokatmondóan int és a másik felé bök.) Igaz, „Noselti”?! („Milyen ostoba neve van.” „Angolok voltak?” – vetik fel másnap. Valóban volt a beszédükben idegen íz. „De hol tanultak meg ennyire magyarul?”)

– Hogy milyen előzményekre?! Hehehehe! – nyérit fel az idegen. – Hát ez hihetetlen...! Hiszen még le se szedte a gézszálakat a kabátjáról!

A sárga kabátra mutat, és valóban: a hajtóka alól kifoszlott gézlap rojtjai lógnak.

„Nahát! Hihetetlen! Csak a kórházban ragadhatott rám!”

Pesti úgy emlékezik utóbb, hogy a pepita zakós váratlanul és jórészt összefüggések nélkül egy különösen „összetett és bonyolult ízvilágú” trópusi növényről kezd beszélni – ki tudja, mi okból –, melyet Pesti nem ismer, sőt, a nevét sem hallotta soha. („Nem gyanús ez is? – kérdezi másnap Csóti idegesen. – Hogy a nevére sem emlékszel?”) Ő ugyanis állítja, hogy az

időről szólt az eszme-futtatása; az időről, melynek ajtajai és ablakai nyílnak, mint egy épületnek. Toronyépületnek, mely magaslaton áll, és meghatározott időközönként víz veszi körül, ám ez a víztömeg időnként lelappad. „Úgy képzeljétek el, mint ár és apály váltakozását”, magyarázta a ballonkabátos Csóti szerint, és Pesti szívét, ahogy Csóti magyarázatát hallgatja az idegenről, hideg tű járja át. „Számptalan ajtaja és ablaka van, és bárki be-
léphet. Ám senki sem emlékszik arra, amit ott lát.” „Akkor te honnan tudod, hogy így van?” – szúrta közbe Csóti elbeszélése szerint Csóti. „Én? Hahaha!” – nevetett fel az idegen, és kihörpintette azt a pohár vodkás traubit. De Pesti ezt sem bírja cérnával. „Dehogy! Egész este paradicsomlét szűr-csölgetett!” – szúrja közbe, és ezzel kikökkenti majd a barátját.

– Mert te mindent tudsz, igaz? Ami történt és ami történni fog?

A köhögés kemény kopogássá vált, mintha koporsót szegelnének.

– Nem. Nem tudok mindent. Még én sem. A jövőt például.

– Akkor honnan tudod a nevem? Honnan tudod, hogy a legnagyobb fiam állapota aggaszt?

– Honnan? Hehehehehe! Hallod, Noselti, azt kérdi, honnan tudom?

– A fiam súlyos műtéten esett át! – duzzog.

– Súlyos!? Erre a műtétre mondd, hogy súlyos? Műtétcske inkább, nem is műtét! Egy ilyen kisebb operáció... Pláne gyerekkorban...! („Honnan tudja – döbben meg –, hogy csak kisebb operáció...?”) – Mondok neked valamit. („Elérzékenyült” – állítja másnap Csóti. „Fenyegetővé vált” – gondolja azonnal Pesti.) Ha valakinek meg kell halni, akkor meg is hal. Ha igazán úgy van. Szó sem volt ilyesmiről a fiad esetében. Értesz? Meg aztán: ör-

dögi szerencséje volt, hogy mára esett a műtét.

– Ördögi! Hehehehehe...!

– Sokan nem adták volna, ha ma műthetik őket. Még halálos betegek is!

– Halálos! Hehehehehe...! Hát ez tényleg halálos!

– Egyébként sem értem, mért akar olyan makacsul *folytatódni* a magad-fajta a gyerekeiben...!

Mindkettejüknek az az érzése támad, egyeztetik később, hogy ugratják őket. Pesti azon töri a fejét, hogy mi módon lehetne „megfogni” a két ellenszenves frátert; Csóti viszont durván beszél nekik:

– Nem hiszem, hogy kértük volna, hogy üljetek át az asztalunkhoz.

– Nézzenek oda! Hogy fölkapja a vizet! Esetleg egy cigarettát?

Nehéz, ezüst cigarettatárcából kínálja meg.

„Nem kellene elfogadnom – gondolja Csóti, és már nyúl is a cigarettáért. – De mit csináljak? Ez a gyengém. És ő is Bölcsesség cigarettát szív.”

– Persze hogy nem rajtam múlik, hogy ki hal meg – üt meg békülékenyebb hangot a madárcsontú –, de mégis van egyfajta tapasztalatom. Azt, hogy kinek kell elmenni, egyedül Ő tudja.

– Ő? Kicsoda?

– Kicsoda, kicsoda... – türelmetlenkedik a pepitaz akós. Mintha titkot árulna el, lehalkítja a hangját. – Krisztus herceg... Te, úgy tudom, nem hiszel benne... mivel a realitások talaján állsz... és kevés az élettapasztalatom. Ámbár legalább nekem hihetnél. („Vallási megszállottak” – szűri le Pesti, és megnyugszik. „Tényleg kémekek!” – véli Csóti. Nemrég hallott arról egy riportot, hogy a titkos szolgálatok hogyan használják hírszerzésre a vallási fanatikusokat.)

– De azt talán elhiszed, hogy van némi fogalmam a halálról... hogy ki hogyan hal meg?

(– Némi fogalma! Hehehehehe!)

– Mi vagy te? Sírásó?

(– Sírásó! Hehehehehe! Ez jó! Ez talált!)

– Kötzködni akarsz velem, ez nem szép. És mindvégig arra gondolsz, hogy „majd a modern orvostudomány”...

Hányinger. A modern orvostudomány! Ez a mentsváratok! Viszolygást ébreszt bennem ez a szó! Szerinted jobb a halottnak, ha a döntő pillanatban elkülönítjük egy rideg fürdőszobában? (– Egy idegen fürdőszobában! Ez szellemes! Hehehehehe!) – Válaszolj, ha kérdezek tőled valamit! Vagy legalább egyszer képzelj magad a halál helyébe!

Nem, nem annyira abszurd gondolat!

Magad is tudod, hogy a halál megjelenítésének komoly tradíciója van: ezt talán nem kell éppen neked, éppen a Paracelsusban magyaráznom. A halál nem elvont fogalom, ahogy ma vélitek; és ezt minden komolyabb kor tudta. Keze, lába, teste van; ámbár tény, hogy ez kicsit más, mint egy hétköznapi ember teste, már ha alaposabban szemügyre vesszük. Talán kicsit különös. („Ahhoz képest, hogy milyen alakok rohangásznak szabadlábban, nem is annyira különös, hehehehehe!”) Talán beesettebb, vagyis sovány; de elmondhatom, hogy ennek is oka van. A halál testanyaga ugyanis nem a sár, és nem is valamiféle testszerű üledék, mint az emberé, ahogy a hagyományok – egyébként helyesen – általában feltételezik; hanem egy olyan, különleges anyag, amelyből az ektoplazma képződik. Ha a szublimáció folyamatára gondolsz, akkor nem a „phlegma vini”, vagyis

nem a bor szelleme – holott a halál valóban egyfajta szellem, de nem a fényhez köthető, mint a szellemek általában. Szellem, de nem a démonok, és nem is az angyalok rendjéből. Sokkal egyszerűbb, ha mégis testnek képzeled. Egyes korokban madárnak tekintették; nem rossz alapgondolat, ám a fajtabesorolásban már teljes az egyet nem értés. Talán azért, mert erős csontú, de vékony húsú – ám soványságát már megmagyaráztam. Az sem igaz tehát, hogy *kizárólag* szellemi lény. Szellemi is. Egyfajta vázlat, tekintésük úgy; ahogy a testnek is valamiképpen váza a csont. Megy, zörög, a kelleténél nagyobb kabátban, a vállát behúzza, benéz ide-oda: így telik egy napja, a tömegben észre se vennéd. Az, hogy szaga van, nem igaz. Nem kelt feltűnést, sőt kimondottan jelentéktelen. Észre se veszi az, akinek nincs vele kimondottan dolga. Ám akinek van: az aztán igen! Annak a szemében egyszerre megnő! Főlé magaslik! Mondhatjuk tehát, hogy „démoni”, de csak ebben a tekintetben; vagyis, hogy nagyjában „alakváltó”. Hallottatok a relativitásról... hogy ennek a gondolatnak mekkora szerepe van a modern fizikában... Nos, ilyen a halál is, a *végletekig szubjektív*.

Akihez kiküldetésben jön, az először lódobogást hall. (Nem igazán lódobogás az, de nem tudjátok máshoz hasonlítani azt a hangot.) Csuklyába bújt alakot lát; s mivel az embernél nagyobb termetű (az imént kifejtett viszonylagosság miatt), hajlamos azt gondolni, hogy az alak lóháton ül. Az arcot nem láthatja, mert azt a csuklya takarja el; ám mégis leginkább arra emlékszik. A halál arca nem megrendítő. Pontosabban: mindenkinek olyan arcot mutat, amilyen az élete is volt. Aki az életétől idegenkedik, a haláltól is idegenkedni fog. Ezért jó, ha

életünket idejében megszeretjük. Réműletet már nem is a látványa kelt, hanem az *ölelése*. Az, hogy valakit „átkarol a halál”, tökéletesen pontos kifejezés. Átkarolja azt, akihez küldték. Gyöngéden, mint egy szerető; ám jellemző, hogy senki se mondja azt, hogy a halál „ölebe vesz” valakit. Pedig így van. Becézi, elringatja, átsegíti a túlvilágra... De ezt kevesen élik meg ilyen módon! Miért? Mert rettegnek tőle, s nem tudják valóban örömmel fogadni!

Nem is értem az embereket! Sannyarognak az életük miatt, hogy „milyen nehéz”. Aztán, mikor halni kell, nyavalyognak, ahelyett, hogy örülnének!

Mostanában végképp kész szána-lom az, ahogy a halált fogadják. Gondolod, öröm elsötétített kórterembe, gyengélkedők közé, paraván mögé megérkezni? Hallod, hogy a szomszéd ágyon egy másik delikvens hortyog... Semmi intimitás, semmi érzelmesség... A jelöltre rá van kapcsolva egy műanyag cső; a belső szerveit már nagyjából kivették... Csoda, hogy rémült? Amilyen tortúrán keresztülment! Én se tudnék így jó érzéssel meghalni! Ezt nevezitek „modern orvostudománynak”? Nagyon ritka, hogy valakinek a kezét fognák, amíg a halál el nem jön; még ritkább, hogy a jelölt családja körében várná halálát derűs mosollyal. Ezért a halál is rosszkedvű. Kényszerből teszi a dolgát, kötelességszerűen, kedvtelenül. „Hamar munka ritkán jó”, mondják; még kevésbé a kedvtelen munka. Hibázik? Persze. Megesik – igaz, ritkán –, hogy egyet-egyed tévedésből visz el... mellényül... de erről nem szívesen beszélnek.

Még sincs emiatt lelkiismeret-furdalásom. Annyian vannak, mind fel kell keresni... hát nem lehetne az em-

berben is egy kis belátás? Minek szaporodik annyira!?

Tudod, minden a kertben kezdődött. Az ember – Ádám annyit jelent, hogy „ember” – fejébe vette, hogy mindent tud... És azóta nem is figyel az előjelekre!

Pesti saját, pökhendi hangját hallja, és megnyugszik: – Nagyon közheyles, amit mondasz, ámbár igaz, hogy a halálnak filozófiája van.

– Filozófiája! – dühöng a pepitazakós. – Nekem mondd, hogy „filozófiája”!? Igazán szórakoztat, amit mondasz... Tartottál már haldoklót a karodban? Az ujjai beléd marnak... A keze rád kulcsolódik és szorít... Az egész ember máris olyan, mint egy csontváz!

Csak a marka van, ahogyan szorít, és talán a szeme! Az aztán „él”!

Minden haldoklónak más és más a tekintete.

Közepes írók mondják, hogy „réműlet tükröződött a szemében”.

Teljesen elhibázott mondat. A halált nem réműlet, hanem rettenet kíséri; és a rettenet sehol sem tükröződik. Nincs olyan tükör, amely megmutatná. A rettenet mindent elnyel. Elnyeli az érzelmeket, az ingereket, a szemet, a látást, a fényt. A halálnak szívása van: kiszippantja a lelket abból a kis tehetetlen, madárvékony testből. Mint az abortusz. Azt legalább láttál? Valódi abortuszt? Ahogy a pár centis csecsemőt kiszippantják az anyaméhből? Az maga a halál, ahogyan van!

Lelket mondtam? Egy kis vacogó valami, próbál megbújni a testben, amíg tud; de aztán tágas lesz neki az a ház, egyre tágasabb. Végül eltűnik benne.

Elárulok neked valamit, figyelj jól.

A régiek ismerték a halál pillanatát. Odafigyeltek a halottra, *ahogyan* meghal. Himnuszai voltak, azokat

szépen elénekelték a haldokló mellett. Mert a halálhoz egyedül az emberi hang jut el. Kiváltképpen az énekhang, az ötfokú hangsor. A pentatónia. Mindent a kezdetekre kell ugyanis visszavezetni. Letakarták a tükröt, hogy a lélek ne hogy nekikoppanjon; mert a halál vak. De ma? Nem lehet rendesen meghalni sem. Tudod, mit mondok? Ezért kóborol annyi *ál-lény* a világban. Rabló, gyilkos, percemberke, közszereplő. Ezek azok a lelkek, akik nem találták meg az utat a túlvilágra; e helyett valami testet kerestek gyorsan maguknak.

Ezek az idők kalózzai. Vigyázz ezektől, leszívják az erőidet!

Látom rajtatok, hogy most mind a ketten pontosan értitek, szóról szóra, hogy mit magyarázok – ám egy perc sem telik el, és érzékcsalódásra gyanakodtok majd. *De ugyanarra fogtok emlékezni mind a ketten.* Szóról szóra. És ez is egyfajta bizonyíték.

Legalább magatokat ne csapjátok be!

„Vallási megszállott” – gondolja megint Pesti. (Csóti állítja később: halálosan sápadt az arca.) – „Ezek után egészen biztos.” (Mintha mély álomból ébredne, egyszerre látja maga előtt az idegent és azt, amit mondott. Térben jelennek meg előtte a szavai. Valóban ugyanazt hallottuk, állapítják meg másnap, amikor magukhoz térnek ebből a rémálomból.) Rettenetes levertség vesz rajta erőt; Csótin viszont indokolatlan felszabadultság. Fecsegni kezd, nem lehet leállítani; lázasan magyaráz, talán mert jócskán ivott, s mert végre nem a megszokott társaság hallgatja a Grinzingi borozóban vagy a Mayában. – Én, a magam részéről, kimondottan szeretnék ép tudatállapotban találkozni a halállal – jelenti ki, és a pepita zakos elmosolyodik. („Mikor vagy te ép tu-

datállapotban?) – Annak, aki alkotó, illetve művészi tevékenységet folytat, elsősorban a zárványok természetével kell foglalkoznia. A fő csapásirány erő és ellenerő, veszteség és a hatalom akarása mentén rajzolódik ki. De akadnak félreeső helyek – és minden zárvány ilyen félreeső hely! –, ahol összegyűlik és feltüremkedik a felhasználatlan vitális erő. A csapásirány ugyanis egyenes, ezért sodrása, a zárványnak viszont mélysége van.

A mélységben – a halál is ilyen! – megszűnnek az irányok, bármerre indulsz, a mélység minden irányban kiterjed. A politika vagy a történelem terepe az erők koordinátarendszere – de a stabilitásért és az élet továbbadásáért a zárványok, a zátonyos holtágak felelnek, ezek az eszmék és a művészi alkotás ívóhelyei. Ezekben lelhető fel a nyelv. Pontosabban a nyelvnek azon sűrű, szivacsos, áthatolhatatlan rétege, mely elengedhetetlen az elmélyült alkotáshoz. Ez a porózus talaj az alkotás alapja, a zárványok aljára ülepedett le. Az alkotó számára menedék egy ilyen félreeső hely: azt is mondhatnám, a zárványok az inspiráció artézi forrásai. Mindent lebíró tehetetlenségével szembesülsz, ha a zárványok ellen dolgozol – ez a szivacsos talaj minden ellenirányú erőt leköt. De ha belevágsz, ha megfelelő módon hasítasz belé, gazdagsága, tömege és telítettsége mutatkozik meg.

Az alkotó fejében – magyaráz kiközkenthetetlenül Csóti, le sem viszi a hangsúlyt – mohazöld térkép található. Holtágak és rejtett felszín alatti vizek, zsombékok és lápok, sár, tőzeg. Zöldes, áttetsző buborék, mint egy kecskebéka szeme. A holtág sekélyes vizében, mélyen a fenék kellemesen langy iszapjába nehezedik minden, alkotó és közönség, talán nézik egy-

mást, emberi távolságból, de nem beszélnek.

„Van abban valami, amit mond – állapítja meg Pesti, ahogy Csótit hallgatja, de a szemére álmoság nehezedik. – De mégsem lehet mindezt rázúdítani a gyerekre! Egy műtét meg-rázkódtatásait! Az is elég! Egyébként is: micsoda igazságtalanság!”

Ismételgeti: „Micsoda igazságtalanság!”

Amikor fölriad, az üres és kihalt Üllői úton caplat.

Egy sötét tűzfalnak magyaráz, „micsoda igazságtalanság”. A harmadikon épp a villanyt oltják.

Maga sem tudja, mikor, faképnél hagyta azt a molyette társaságot.

3

Elindul, és talán az elfogyasztott hat deciliter rossz minőségű, úgynevezett „kannás bor” hatására elhatározza, hogy ez az este már az ördögé lesz, inkább pénztárcáját, mintsem szervezetét kíméli, s az ésszerűséget és józan megfontolásokat sutba hajítva azokat a rosszabb, mellékutcákban lappangó helyeket keresi fel, melyek egyaránt megtalálhatók a nyolcadik és a kilencedik kerületben; a bor decijét nem több, mint ötvenforintos áron mérik. Nem tudja eldönteni, józannak maradni nehezebb-e, vagy ily módon veszíteni el a józanságot. Mégis az utóbbi mellett dönt – vállalja a bor nyeldekletését követő kellemetlen utóíz és a másnap fenyegető rosszszullétet, mely jóformán az egész napot tönkretelheti. Betölti a gondolat, hogy még inni fog. Nem ellenkezik, bár nem is törődött még bele döntése következményeibe. Érvet keres, mellyel menthetné magát, de ahhoz már

túl sokat ivott, hogy ilyet találjon; ezért legyint, mert a végső kétségbeesésig, amikor meg már mindegy lenne, nem jutott még el. De mintha nem is ő maga baktatna a Paracelsustól az Üllői úton a Nagykörút felé, hanem valaki, aki a testéből már kilépett, kiemelkedett, de mégis az ő tudatával bír: mintha ezt a magasban lebegő tudatot követné az, akit „énjének” nevez, holott mégis ott ragadt volna azazal fárasztó és egyenesen visszatetsző társasággal a Paracelsus borozóban. Nehéz árnyékok lengenek körülötte, és kimondottan metsző szél. Hosszú kötélen lengő bárdokat függesztett az égboltra valaki, és most tehetetlenül sodródik föl-le ez az éles inga. „Nehogy aláálljak. Micsoda képtelenség.”

Nedves nyelv érinti meg a bokáját, megborzong.

Mégsem lát kutyát.

Tükörré fagyott tócsa felszínén ül, és a bokája odaér a jéghez. Nem emlékezett rá, hogy mikor esett el, de most, ahogy helyzetébe belegondol, érezni kezdi a farkcsontját, a medencéjét. „Erősen megütöttem magam.” A Szigony utcán indult el, de nem megy tovább, beljebb, aztán a körút felé. Lerövidíti útját a Kálvária térig, bármennyire is „rizikósnak találja” ezt a környéket. Veszélyt megvetve halad el az előtt a ház előtt, ahol, úgy tudja, hosszú ideig az utolsó barokk költő élt. De az ablak sötét. „Amúgy sem mennék fel.” Nem, nem menne; de így még jobban ránehezedik a város, hogy tudja, hogy egyedül van; és nem tudja, eljuthat-e egyáltalán a Kálvária térig.

Mert mintha tágulni kezdenének a terek.

Először csak a szemközti házsor távolsága lesz valahogy *gyanús*. „Nem örülhettem meg” – véli, ám mintha mind szélesebb lenne a Szigony ut-

ca, és – még valami – nem borítja az a rossz minőségű, feltöredezett, ám megszokott aszfalt, hanem tengelyig érő sár. A szemközti házfal alattomosan és félszegen kezd távolodni – egyre szélesebben nyílik meg az égbolt a két házsor közt, ott, ahol a Szigony utca „modern szakasza” a régi utcához csatlakozik. Mintha szakadozni kezdene az égbolt feketesége. „Mikor megyek, mikor megyek hazafelé” – dúdol egy régi nótát, de sokáig nem jut eszébe a második sor, ezért ezt az egyet ismételteti a dallamot követően; majd, amikor eszébe jut végre a megfelelő sor, végleg elcsúszik a dallam. Mindegy most. „Megnyílt az ég, megnyílt az ég három felé.”

Egyszerre ott van a borkimérés. Ezen a néptelen környéken! Beleszaladt! A füstös és szűk helyiséget egy blokkház földszinti garázsából alakítottak ki. Zsúfolásig megtelt. A pult-hoz furakodik és két – nem! – három deci bort kér, nyugtázza, hogy ez sem jobb semmivel az elvárhatónál. Valaki a durva pallóasztalra borul, és öklével veri a szennyes és robusztus lapot: „Mért nem akar velem élni, pedig hát szeretem, szeretem.” Majd megáll, felnéz, és felháborodva kijelenti: „És hivatalosan is a feleségem!” De ez már nem köti le Pestit, mert tudja, hogy most már tovább kell mennie. Nem tudja egészen pontosan, hogy hova; de fejébe veszi magát a gondolat, hogy „útiránya van”. Talán, hogy valami jobb bort igyon? Az majd kimossa, véli, szervezetéből ezt a sok „mérgezőséget”... Ha a körútig eljutna... Ha mégis találna nyitva tartó helyet... De: ne kapkodjunk el! Még három decit rendel, és valakinek fizet egy deci Hubit. – Örülök, hogy megismerkedtünk – mondja ez a valaki, és bizonytalan, elcsukló hangon hozzászól: „haver”.

De így sem kerülheti el, hogy utánaszóljanak, amikor elmegy, és résnyire nyitva marad az alumínium keretes ajtó. Sűrűbben szedi a lépteit. „Kell itt lenni valahol piactérnek.” Hogy tévedhetett el ennyire? „Nemcsak az aszfalt fogyott el, hanem a macskakő is.” Ijesztő reccsenéssel roppan meg az útszéli tócsa felülete, amint rátapos, mintha kemény hátú bogár kitinpáncélját törte volna össze. Félcipője szárán befolyik a jeges víz, máris hűteni kezdi a lábát. „Mielőbb meleg helyre kell jutnom.” Az utca, ahogyan megy, egyre szélesebb, már-már országút. Távolodik, mindig egyre távolodik. Hajnalodni kezd, a derengésben élesen rajzolódik ki a házak és kémények, tűzfalak és erkélyek sziluettje.

4

Farkasszemet néz egy tükörponttyal.

A Nagycsarnok árusai éppen nyitnak – vagyis nem nyitnak még, de a vasrácsot már húzzák fel. (A Nagycsarnok építésére pályázatot írtak ki az utolsó emberi század utolsó éveiben; ezt vasszerkezetes megoldásával *Petz Samu* műegytemi tanár nyerte meg. A vásártér fedését egyébként mind a kilenc pályamű vasszerkezettel oldotta meg. A halasok az alagsorban vannak.) „Mekkora egy ponty!” Elképzeli, hogyan úszkálna a fürdőkádban; hogyan tátogna; verdesne farkúszójával.

Predestinálva van arra, hogy megvegye ezt a halat.

- Nyitnak már?
- Mért? Siet?

Nem válaszol. A halat nézi, azt a bizonyos halat. Halak közt is láthatni ezt-azt. Némelyik kimondottan rossz külsejű. Az, ott. Kiköpött maffiózó! Vi-

gyázat, komoly keleti kapcsolatai vannak! Öntelten lebbenti az uszonyát, az alsó ajkát lebiggyeszi. „Megálljunk, Kornél, jobb lesz vigyázni!” De ráébred, hogy várják otthon, és ez is egyfajta felismerés. Megveszi a halat, és azzal ébreszti majd a gyerekeit. Ez most már döntés. „Apa, hol fogtad?” – kérdezi majd a középső fia, aki „külsőre” talán legkevésbé hasonlít rá. „Jól kifogtam!” – mondja majd „viccesen”, és a halat nézik, hogy oldalazva imbolyog a fürdőkádban. Kezd magához térni, a csapból frissen zúdul a kádba a víz. „Jó nagy hal! – mondogatják. – Nekünk van a legnagyobb halunk az oviban!”

Kár ennyire előreszaladni. Meg-egyeznek egy ezresben, „áron kívül”; s a verdeső nejlonzacskóval gyalog megy át Budára. Van ebben valami megszállottság, valami misszió. Ám a hajnali járatok kevésbé kegyetlenek, mint a nappaliak. Nyitottabbak a rendkívüli eseményekre. Titkos szeretők, kedélybeteg, aludni nem képes mérnökök tervezik a hajnalt, átkelnek a rossz csatlakozáson. Hajnalban megérkezni! Ebben van még önkívület! Mintha szabadok lennének, legalább egy kicsit, legalább egy perc-re – csak utóbb kezd nyomasztani valami a mellkas körül... Hajnalban minden könnyebb, minden távolabb van. Viszi a halat, mint akit „megbízta.” Zörög a kulccsal, de senki nem ébred fel, szuszog az egész lakás. A kádat teleereszti, biztos, ami biztos, ki tudja, mennyi kell egy halnak. Nézi, hogyan fordul az oldalára; hamarosan egészségesen tallóz. Három uszonycsapás, eléri a lefolyót, megint három, a szemközti falnál van. Ennyi a játéktér, de nem is kell több. Aki többet akar, szükségképp belerokkan. Nézi a halat, hogy tér lassan magához. Aztán levetkezik, a szobába megy és

gyorsan magára húzza a paplant. Félig-meddig álomban volt már; és nem más folytatódik, hanem az álom. Mégsem tud elaludni. Az oldalára fordul, és öklével verni kezdi a fejét, hogy valami legalább fájjon – de hidegen csattannak az ütései, és egyáltalán nem fáj semmi. Hiába öklözi erősebben a homlokát, halántékát, az orrát is – nem történik semmi, és ettől zokogni kezd, a párnába fúrja a fejét, és arra gondol, hogy van valaki a szomszéd szobában, aki az elfojtott sírást meghallja majd és bejön, talán az anyja, és akkor majd az anyja ölébe fúrja a fe-

jét, amit, amióta az eszét tudja, sohasem tett meg. Szél csapdossa a fekete spalettát, hideg fuvallat érkezik a kint-ről, de az ablak körvonalait még mindig nem látni, sőt, talán még kevésbé látni, mint az előbb – egyszerre arra gondol, hogy nem hajnalodik, hanem esteledik odakint, és végtelen hosszú, éber éjszaka vár rá. Abbahagyja a sírást, mert a hajnalival ellentétben az éjszakai sírásnak nem látja értelmét. Végképp elhatározza, hogy fölkel – és azon nyomban elalszik. Azt álmodja, hogy valaki áll mellette, a fejénél, egészen közel.

UHRL FERENC
SZERETET

Ágas Lehel

Téltánc

*Jövönk? Fojtó izzás.
Rémítő reménybe burkolja
sárkányos álmából riadó gyermekét.*

*A vágyott, fekete éden
konok, kemény fénye
ezer szilánkra törve
szívünk gyémántosodó
rengetegében.*

*Riadalmas, egyszeri életünk:
bilincsbe vert pillantás,
földmélyi kín
fel-felvirágzó ünnepe.*

*Az önmagába merült csillogás
vakfoltot éget látásunk terébe:
így lesz a fényből féreg,
s rágja világra világát az eredendő vétek.*

*Miért dobol véget nem érőn, tompán
telünk óvón fagyos pajzsán
a kő féktelen mámore?
Túláradó, rémületes ígéret,
sorsunk méhébe szűrődő,
barbár allegro, miért?*

Pusztul, ki hagyja a táncot.

*Tovalendít, egyre tova
e tomboló fürgeteg-ritmika,
e nem szűnő, halálos-nászi kavalkád,
s az úr gyönyörön túli,
hideg megváltása ragyog.*

Ragyog, ragyog örökkön örökké!

Lélek-tigris

*„Ráccsá kerítetted magad,
hát rabbá rabolt vadállatod vagyok.*

*Volt vadon és volt rengeteg,
volt szavanna és volt égbolt,
volt iram és volt riadalom,
voltak győzelmek
és volt súlya a pusztulásnak.*

*Hódítottál, aláztál,
fényesre mázoltad arcomat,
ritmikámtól ittasultál.*

*Köröm lettél.
Egyre szűkülő.
Kerekíték hát fejed fölé glóriádul
őrjítő monotóniát.*

*Karommal bágcsót búsodba faragok.
Résnyi szabadságom
széténeklí természeted
ősidő sodorta fonatát.*

Feszítlek, Rácson!”

Бűн

*Sírásod fojtó méhébe temetsz.
Ez gyónhatatlan bűnöd,
ez büntetésed:
sorsod örökös éhében
felfalod egyetlen reménységed.*

Üzetés

*Magára hagyja szerelmes társát
e világi magányban,
a Küldő szándékát lesve
szemére búzza az eget
önnön igazolására
a túl világos elrendelésben.*

*De jaj, tartása lesz a bűne,
s rettenve fordul keresni
rejtező házát az elbagyatottnak
hajszolva magát a balál küszöbére...
mindhiába,
társa immár az Úr menyasszonya,
a Küldő a Fény szolgája,
sehol a visszatérés ábított csodája,
csak önnön örökké űzése.*

Egyszer minden elvész

*Az út,
vérző fátylad,
hogy hajdan szárny emelt,
életed
fényvel gyötört sebhelyei,
vándorló lépteid nyoma,
hogy olykor térdre rogytál,
hallgatásod,
mely csendes fulladás
vagy érző párnák közt zokogás.*

Egyszer elhal a földmélyi lüktetés.

*Szemétre hánynak majd,
azt mondják: rossz kacat.
Tükörszilánkok vérzik arcodat.*

*Mindez már nem érdekel,
verdesel, csak verdesel.*

Lászlóffy Csaba

Burokban

„csak a kín, az örök
légnyomáskoszorú”
(Szabó Erika: Rekviem)

*Moslék-, verejték- s vérszag;
a maszk mögül kinéz
valaki – vár a kéz;
hozzá senki nem ér, csak*

*önmaga zsíros, selymes
burkát sejtí titokban.
Kócosan, elhagyottan
fut. Merre? „Csak e helyhez*

*ne legyen közöm többet!”
Mosoly-zománc mögül még
felsejítő lélekmély-kék,
de már a levegőnek*

*is súlya van... A nőre,
a férfira kirótt nyűg
felgyújt, de aztán góg hűt
le, mert bűnből van szöve*

*minden napunk! Hiába
nyúlós remény és bit – hűz,
fészít az ősi ritmus:
ő, aki a világra*

*hozott (s burokban ő visz
vissza) – ölel is, öl is.*

Létezésünk leoninusai

*Bűbáj! ostoba ábránd, nyögve, az agyadon átránt
(sápatag arcod, egész csonttömeged) a penész-
szürkeegérke-világból messzire, láng ba világol.*

*Hajtom öledbe fejem, sejtelem árnya; velem
jössz ma subanva, a tested fénye betölti az estet.*

*Hallom a balk subogást s azt, ami szívdobogást
kelt – jaj, a zongora hátán, újra kopog... csak a sátán
fogvacogása ilyen, szél s zivatar ba piben.*

*Bűntelen lesz ez a reggel; ébharapás! sose vedd el
vállad, a domborodó tomporod falni való.*

*Hallgatag is elemésztett téged is, érzem, a végzet –
kárbotat, esztelenül nézlek: ki meztelen ül,*

*vágy s csupa kéj, csupa kellem; védtelenül maga ellen
vív gyönyörű diadalt. (Volt, aki már belehalt.)*

Sédy Ágnes

Az úr, úgy tűnik, rettentő precíz lett

*Mind, mind, mit jól megcsináltál, üres,
és kongva bong, vagy fordítva – mi lesz,
ha így hogy itt téged a védtelen,
ki kóborolva jár, ki névtelen;
és italodról ennyit: szűrt egem,
mely nem bódít el, nyeld bár, és nekem
közöm se hozzá; és hozzád csupán az,
hogy nem kérdezel már, s ez néha fáraszt,
bisz eljátszottam annyiféle választ,
és nem talál a google sem egy váteszt...*

*Látod, egészen billentyűzetarcú lettél.
Magad vagy. Akár nadrágodon a nettél.
S egy újabb korszakodból pillanat, jel,
hogy nem tudod: mellőled kid maradt el.*

H. Heine nyomán

*Én úgy tudtam, Bertrand de Bornból
már volt egy, nem is olyan messze,
s hogy sajnós, mély sajnálatunkra,
valószínűleg porlad teste.*

*E mása itt mégis egészen
eleven és oly bőven árad;
nem tudok újságoshoz lépni,
hogy meg ne lássam, mint bont szárnyat.*

*És dallamára megcsikordul
ezüst eszcájj a porcelánon.
Bertrand de Born, a trubadúr él!
Hogy vágná végre Senki szájon.*

Talán

*Talán minden részlet fontos, talán.
Hogy hogyan nyílik szét a délután
mint bábéladáson (sűrű hajchő)
a függöny egy vasrúdon és palán*

*egy birtelen, egy durva mozdulattól.
Talán legjobb lesz elnémulni, s attól
a perctől kezdve – Valóban. Csak. Figyelni.
Tömeg verődik. Szőlőszemnyi vakfolt,*

mely a kitérdelt köztéren hajózik...